

Rondetafelgesprek over vaccineren op 21 januari 2019

De dalende vaccinatiegraad, een discussie waar het laatste woord nog niet over is gezegd. Op 21 januari vond een rondetafelgesprek plaats over vaccineren. Het was een zeer interessant gesprek waarin o.a. onderzoekers, wetenschappers, hoogleraren, artsen en slachtoffers met de vaste commissieleden van het Ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport vergaderden.

Professor Postma, lid van Joint Committee on Vaccination and Immunisation en hoogleraar farmacie & nevenbenoeming, pleitte voor verhoging van de grens voor kosteneffectiviteit voor vaccins, ook wel uitgedrukt in 'QALY' (wat mag een behandeling maximaal kosten per gewonnen levensjaar zodat we deze acceptabel en dus betaalbaar vinden?). Als vuistregel geldt namelijk een bedrag van vijftig duizend euro per gewonnen levensjaar, maar bij middelen voor bijvoorbeeld in de oncologie is tachtig duizend euro acceptabel, terwijl dat voor vaccins slechts twintig duizend euro is.

Daarnaast heeft Postma het Nederlandse vaccinatiebeleid vergeleken met dat van het Verenigd Koninkrijk (hierna: 'VK') en kwam tot de conclusie dat in het VK rekening wordt gehouden met potentiële nieuwe uitbraken van ziektes waardoor de kosteneffectiviteit voor vaccineren veel eerder positief is. De Engelse kijk heeft ertoe geleid dat Engelse kinderen als sinds 2015 het meningokokken B vaccin krijgen en beschermd zijn tegen de gevolgen van influenza door o.a. vaccinatie van aanstaande moeders, tegen diverse kankers door gender-neutrale HPV-vaccinatie en dure, potentieel levensbedreigende en ontwrichtende opnames op de IC door rotavirus; beschermingen die Nederlandse kinderen allemaal ontberen.

Roland Pierik, universitair hoofddocent rechtsfilosofie en Marcel Verweij, hoogleraar filosofie verrichten samen onderzoek naar de ethiek van collectieve vaccinatie. Zij achtten het van belang dat de overheid een duidelijk onderscheid maakt tussen enerzijds hardcore antivaxxers, die zich zodanig hebben ingegraven in hun positie dat ze niet van gedachten te veranderen zijn; en anderzijds (aanstaande) ouders die nieuw in dit debat komen, wel eens wat gehoord hebben over de vaccinatie-autisme link, daardoor (voorstelbaar!) verontrust zijn, maar in een goed gesprek wellicht te overtuigen zijn van het belang en de veiligheid van vaccinaties. Zij adviseren de overheid om verschillende strategieën te hanteren naar deze twee groepen. De antivaccinatiebeweging moet een krachtige tegenstem krijgen. Onwaarheden en financiële belangenverstrengelingen moeten door overheid, zorgverleners en wetenschappers expliciet als zodanig worden benoemd. Ouders met zorgen over vaccinatie moeten vooral ruimte krijgen voor een persoonlijk gesprek. Het is zaak dat jeugdartsen en verpleegkundigen de zorgen van deze mensen serieus nemen en bespreken.

Ook roepen de twee de Staatssecretaris op om, op basis van advies van RIVM de Gezondheidsraad, zich uit te spreken over bij welke vaccinatiegraad het risico op uitbraken onaanvaardbaar groot wordt geacht. De overheid heeft namelijk nooit aangegeven waar de ondergrens precies ligt. Bij het formuleren van dat oordeel kunnen ook al de concrete maatregelen worden vastgelegd die de overheid neemt zodra de ondergrens voor de vaccinatiegraad wordt bereikt. Maatregelen kunnen bijvoorbeeld inhouden dat vaccinatie als voorwaarde wordt gesteld voor toegang tot iedere kinderopvang, of voor het verkrijgen van kinderbijslag – vgl. de Australische no-jab-no-pay-wetgeving. Zonder een krachtig beleid zullen ouders willen nagaan wat de vaccinatiestatus van hun kinderen. Dit is een politiek conflict dat primair in de politieke arena moet worden uitgevochten. In dit licht is het wetsvoorstel van Kamerlid Raemakers (D66) om kinderdagverblijven de mogelijkheid te bieden om ongevaccineerde kinderen te weigeren misplaatst. Het voorstel doet niets aan het probleem van de afnemende vaccinatiegraad, het maakt de kans op uitbraken juist groter, en het kan leiden tot conflicten tussen ouders in aanloop naar het besluit dat hun kinderdagverblijf zal nemen.

Professor Das, hoogleraar Centre for Language Studies lichtte toe dat het een illusie is om te denken dat aan de keuze om wel of niet te vaccineren altijd een gefundeerde mening ten grondslag ligt. Toch hebben de meeste Nederlandse burgers wel een mening over vaccineren. Vaak worden die meningen gevormd door relatief onbewuste processen, zoals de hoeveelheid media-aandacht voor een onderwerp, de emoties die een verontrustend verhaal over een zieke tiener oproepen, of de overtuigingskracht van een expert of bezorgde leek. Communicatieonderzoek laat zien dat aansprekende verhalen het vaak winnen van rationele argumenten.

Dat veel meningen over vaccinatie gebaseerd zijn op relatief onbewuste processen biedt handvatten voor het verbeteren van de communicatie over vaccinatie. Onderzoek suggereert dat oppervlakkig gevormde meningen relatief eenvoudig te veranderen zijn. Das licht vervolgens verschillende voorbeelden toe.

Allereerst de kracht van verhalen en metaforen. Bestaande kennis over persuasieve strategieën wordt nu nog te weinig ingezet, terwijl juist die kennis 'de kans op gefundeerde meningen' kan vergroten. In plaats van lastig te begrijpen, saaie en kille statistieken te presenteren, kunnen metaforen, analogieën en verhalen cijfers verduidelijken, en zo ook resoneren bij mensen met weinig kennis of aandacht. Bijvoorbeeld bij het illustreren van denkfouten in argumenten voor niet-vaccineren: "Ik zag op Google dat bruggen soms kunnen instorten. Daarom laat ik mijn kinderen liever door deze snel stromende rivier zwemmen". Ook frames kunnen een significant verschil maken. Zo roept een frame als 'daling van de vaccinatiegraad' volledig andere beelden en associaties op dan het frame 'verhoging van het infectierisico' doordat de aandacht en emoties in een bepaalde denkrichting gestuurd worden. Natuurlijk gaat het uiteindelijk om de inhoud van de boodschap, maar vaak ontbreekt bij de ontvanger de capaciteit of motivatie om belangrijke vaccinatieboodschappen grondig te verwerken. We kunnen hen beter een handje helpen om de feiten op een rijtje te krijgen. Goeddoordachte, strategische communicatie kan zo de attentiewaarde van een bericht vergroten, denkfouten in gemankeerde redeneringen illustreren, en begrip van complexe feiten kweken. De grote meerderheid van Nederlanders zal niet alle feiten kennen, maar wel openstaan voor de rede. Door vragen serieus te nemen, feiten op een beeldende en begrijpelijke manier te brengen, en niet te vergeten dat communiceren over risico's een uitermate delicate onderneming is, zal er meer balans komen in een oververhit en gepolariseerd debat. Door beter na te denken over de 'verpakking' van vaccinatieboodschappen kan dus forse gezondheidswinst behaald worden.

Ook gaat ze in op de vraag hoeveel aandacht er moet zijn voor een minderheidsstandpunt? Voor een kleine groep Nederlanders geldt dat vaccinatie wellicht te zeer verbonden is met hun identiteit en kernovertuigingen om open te staan voor steekhoudende tegenargumenten. Vergelijk een dergelijke ego-defensieve motivatie met de verstokte roker die op een antirookcampagne reageert door te stellen dat zijn opa 90 jaar is geworden en rookte als een ketter. Het is niet onmogelijk om mensen met ego-defensieve motieven te bereiken, maar wel een stuk minder gemakkelijk. Veel energie steken in het overtuigen van een antivaccinatieminderheid kan daarnaast ironische effecten opleveren. Door relatief veel aandacht te besteden aan het weerleggen van een minderheidsmening, krijgt die juist een buitenproportioneel groot podium. "What you focus on expands"; we zagen dit in de afgelopen jaren terug in de media-debatten waarin 'verontruste leken' werden opgevoerd als tegengeluid.

Tot slot professor Ridder, hoogleraar psychologie Universiteit Utrecht. Zij vertelt over een nog niet onderzocht maar veelbelovend alternatief om de behoefte aan autonome keuze van mensen die vaccinatie in twijfel trekken te respecteren (en niet in discussie te gaan over de redenen die ze daarvoor aanvoeren), door een beroep te doen op empathie met andere kinderen die mogelijk slachtoffer worden van infectieziekten als gevolg van de dalende vaccinatiegraad. Empathie wordt vaak spontaan genoemd als reden door ouders die hun kinderen wel (vrijwillig) laten vaccineren: zo

liet de Italiaanse volleybaler Ivan Zaytsev die zijn dochttertje liet inenten en daardoor 'een sociale shitstorm' van de anti-vax beweging over zich heen kreeg, weten dit te doen "voor het welzijn van de gemeenschap" (NRC 31-7-2018).

Dit perspectief – autonoom kiezen voor het collectieve goed met een beroep op empathie - staat centraal in het multidisciplinaire onderzoeksnetwerk Prompted Rationality van de Universiteit Utrecht, Erasmus Universiteit Rotterdam en de Technische Universiteit Eindhoven (<https://promptedrationality.com>). In de context van dit netwerk wordt dit voorjaar samen met Volksgezondheid Utrecht een experiment gedaan waarin in de uitnodiging voor vaccinatie (op dit moment een brief die ouders oproept hun kind te laten vaccineren zonder nadere toelichting) een beroep wordt gedaan op hun bekommernis met andere kinderen met als doel om hen op het moment van kiezen te laten ervaren wat de mogelijke impact is van niet laten vaccineren. Deze invalshoek heeft gelijkenis met nudging maar houdt veel explicieter rekening met de behoefte aan vrije keuze die veel mensen hebben en biedt tevens het voordeel dat hun keuzecompetentie wordt 'geboost'.

Al met al een zeer interessant gesprek met veel stof over na te denken. Mocht je de vergadering terug willen kijken of de positions papers willen lezen, klik dan hier [hier](#).